

IZVORNO ZELENILU U SLUŽBI OČUVANJA RURALNOG AMBIJENTA NA PRIMJERU KONAVALA

ORIGINAL GREEN VEGETATION INTENDED FOR PRESERVING THE RURAL LANDSCAPE - THE KONAVLE EXAMPLE

Nikolina Kapović

SAŽETAK

Konavle, smještene na krajnjem jugu države između mora i planinskog zaleđa, odlikuju se jedinstvenim krajobrazom. Reljefno se dijele na obalni pojas: prostor strmih **Konavoskih stijena** s dva primorska mjesta; Cavtata na jednom i Molunta na drugom kraju, **Donju i Gornju bandu**, među kojima se provuklo plodno **Konavosko polje**, te na **Konavoska brda** smještena u oporom krškom krajoliku poluplaninske klime. Svaki ovaj dio nosi svoje pejzažne osobitosti, boje, teksture i oblike promjenjive ovisno o godišnjem dobu.

Snažne vertikale gustih čempresata najuočljiviji su pejzažni element Konavala. Negdje se penju visoko u brda, negdje se spuštaju u polje, uvlače u sela, čuvaju crkve i groblja. Tamnozelenu boju pejzažu daju i gajevi lovorika, a najljepši su u području vodotoka rječice Ljute - zaštićenog prirodnog krajobraza. Šume dubova i danas prožimaju konavoski pejzaž, a ime dub sadržano je u brojnim toponimima baš kao i u imenu grada Dubrovnika. Brojne su i šume pinija i alepskih borova, te mediteranske makije najgušće između mora i Donje bande. Konavosko polje uvuklo se usred Konavala poput golemog pašnjaka po kojem pasu tek male skupine ovaca i krava. Nekoć je polje bila glavna žitnica Dubrovačke Republike, dok je danas nažalost najvećim dijelom zapušteno. Pa i visoka brda i strme obalne stijene također imaju svoju vegetaciju prilagodljivu surovim uvjetima života.

Skladno se u Konavlima spojio prirodni i kultivirani krajobraz upotpunjen ruralnom arhitekturom sela i zaseoka sa starim kamenim kućama i pripadajućim gospodarskim objektima poput *kominata*, *pojata*, *gumna* i *mlinica*. Prepoznatljiva sakralna arhitektura crkvice i srednjovjekovnih groblja stopila se s

pejzažom, gdje nije grob tu je maslina, gdje nije kamen tu je čempres. Sačuvala se iako uglavnom ruševna i renesansna ladanjska arhitektura koja je uglavnom bila gospodarskog karaktera. Tragovi ljudskog rada žive u kamenu i biljci. *Međe* (suhozidovi), te jednostavne kamene strukture vrijedne su pažnje jer pomisao da je svaki njegov kamen prenijela težačka ruka i stavila ga baš na to mjesto danas se čini nevjerovatnim. Pomno slagane kamene niti u svom zagrljaju čuvaju slikovitu maslinu, grbave čokote vinove loze, smokve, *mjendule* -bademe i agrume. I vrtovi uz kuću sačuvali su ruralni karakter, mješavina su ugodnog i korisnog pa uz povrće, voće i ljekovite trave raste cvijeće i ukrasno grmlje. Tarace i pročelja zasjenjuju odrine vinove loze. Nađe se tu i pomno orezanih živica i pokoja palma koja doduše nikako ne pripada ovom pejzažu.

Na sreću otkrivanje istinskih tradicionalnih vrijednosti, domaćeg čovjeka ponovno vraćaju prirodi, obnavljaju se stari i sade novi maslinici, a među lozom sazrijeva i stara konavoska sorta "Malvazija". Dudov svilac opet jede mlade listove murvi iz čijih će se kukuljica istkat duge svilene niti za prelijepu konavosku nošnju i vez. Obnavljanje srušenih i zapuštenih mlinica te otvaranje restorana s domaćom kuhinjom zasigurno ukazuju na povratak prirodi i konavoskom krajobrazu koji svojom iskonskom i inspirativnom ljepotom zaslužuje posebno mjesto u ukupnoj krajobraznoj slici Hrvatske.

Ključne riječi: Konavle, izvorno zelenilo, krajobraz, ruralni ambijent

ABSTRACT

Konavle, located in the furthestmost southeastern point of the country, between the sea and the mountains in the hinterland is distinguished by its unique landscape.

By its relief the terrain is divided into the coastal strip: the area of the **Konavoske stijene**, the steep Konavle cliffs with two coastal places; Cavtat at one end and Molunat at the other, **Donja i Gornja banda**, the Lower and the Upper Banda and the fertile **Konavosko polje**, the Konavle field between them, and **Konavoska brda** the Konavle hills situated in the harsh karst landscape in the semimountainous climate. Each part has its distinct landscape characteristics such as: colour, texture and shape depending on the season of the year.

Mighty vertical lines of dense cypress-tree woods are the most noticeable element of the Konavle landscape. Somewhere they ascend high up the hillside,

and descend downhill towards the valley elsewhere, wriggle through villages, guard churches and their graveyards. The bay-tree groves create the dark green colour in the landscape, and the most beautiful ones are in the area of the small river Ljuta and its streams - the protected natural landscape area. Oak-tree forests still permeate through the Konavle landscape and many toponyms contain the name dub. In the very name of the City of Dubrovnik just as well. Umbrella-pine and allepo pine woodlands are numerous, while the thickest mediterranean macchia is between the sea and the Lower Banda. The valley of Konavle lies in Konavle as a huge pasture where only some sheep and cows graze. Once this field was the main grainbearing region of the Dubrovnik Republic. Today, unfortunately, it is neglected for the most part. Even the high mountains and the steep cliffs are covered with their own vegetation adaptable to the cruel living conditions.

Natural and cultivated landscape in Konavle has harmoniously blended in along with rural architecture of the villages and hamlets built of old stone houses and pertaining homesteads such as their chimnies, sheds, threshing-floors and mills. The recognizable sacral architecture of the small churches and medieval graveyards merge with the landscape. Where grave does not exist there stands an olive tree, where cypress grows there stone is no more. The Renaissance country villas have been preserved, although mainly dilapidating. The traces of human labour exist in stone and in plants. Walls, those simple limestone rubble masonry structures deserve our attention and the mere thought that each single stone was carried by peasant hands put and just in that place, today seems quite unbelievable. These stone filaments carefully put together in their embrace harbour a picturesque olive, a bent grapevine, fig-trees, almond-trees and citrus fruits. Even the nearby gardens have preserved their rural features. They are a mixture of pleasing and useful, so flowers and decorative shruberry grow along with vegetables, fruit and medicinal herbs. Terraces and facades are screened from light the grapevine. One can find carefully clipped hedges and a palm tree which certainly does not belong to this type of landscape.

Fortunately, disclosure of the true traditional values bring local people back to the nature, old olive groves are renewed and the new ones are planted.

Among the vines there is »Malvazija«, an old Konavle cultivar. Silk-worms eat the young leaves of the mulberry-trees again. The long silk filaments will emerge out of their cocoons for the splendid Konavle national costume and its embroidery. Restoration of the ruined and neglected mills, opening of the restaurants with home-made specialities, surely, indicate the return to nature

and to the Konavle landscape, which with its primeval and inspirational beauty deserves a very special place in the integral landscape image of Croatia.

Key words: Konavle, original green vegetation, landscape, rural ambience

STARIIA POVIJEST KONAVALA

Konavale, ne Konavli kao što u našoj literaturi često možemo naći, krajnji jugoistočni dio Republike Hrvatske, jedno je od najljepših dijelova šire okolice Dubrovnika. Porijeklo imena Konavala različito se tumači. Najvjerojatnije potječe od latinske riječi *canalis* što označava vodovodni kanal, koji je iz rimskog vremena djelomično sačuvan do danas, a protezao se od Vodovađe na krajnjem istoku Konavala do Cavtata (**Kovačić, 331-341**). Tragove života na ovim prostorima pratimo od prapovijesnih dana. U brončano doba dolaze Protoiliri, a Iliri u željezno doba od 1000.g. prije n.e. čiji tragovi su do danas sačuvani u vidu kamenih humaka, tumula ili kako ovdje narod kaže kamenih gomila. Brojne su gomile na prostoru Donje Bande, a posebno su uočljive rubom piste dubrovačke zrakoplovne luke koja se uzdiže nad Konavoskim poljem. U porijeklu riječi Epidaur (današnji Cavtat) također prepoznajemo staroilirsku riječ, *deuro*=šuma i *epi*=iza, što dakle znači *iza šume* (**Lučić, 288**). Konavle 167.g p.n.e. dolaze pod rimsku vlast, a Epidaur se u 1. st razvija u jaku luku i postaje grad-kolonija. Antička kultura donijela je na ovaj prostor i kulturu ladanja o čemu svjedoče brojni arheološki spomenici rimskih vila rustika koje su služile kao središte poljoprivrednih imanja. Tragovi vila sačuvani su u mjestima: Obod, Ljuta, Lovorno i Molunat. Najpoznatija vila rustika smještena je u Cavtatu na poluotoku Supetru, u zaštićenoj uvali ispod današnjeg hotela "Croatia". Izgrađena je na terasiranom zemljištu u tri razine, te je vjerojatno u sklopu vile funkcionirala i prerada vina i ulja te njihovo skladištenje. Konavoski pejzaž čuva i tragove rimskih centurijacija, podjele zemljišta građene u suhozidu, primjerice na potezu između sela Močići-Čilipi i Popovići (**Zaninović, 89-100**).

U 7. st. upadaju barbarska slavenska plemena donoseći nove vjerske utjecaje mnogoboštva, o čemu svjedoči veliki broj nadgrobnih spomenika u vidu stećaka.

U posjed Dubrovačke Republike Konavle dolaze relativno kasno, dio kupuje 1419. g. i u potpunosti 1426. g. čime se teritorij Republike konačno definira. Osim razvijenog stočarstva u svim dijelovima Konavala, plodno Konavosko polje

postalo je glavna žitnica Republike, pa je uzgoj drugih kultura statutom bio strogo ograničen. Vlada je zabranila sadnju novih vinograda kako proizvodnjom ne bi konkurirali ostalim dijelovima Republike. Od žitarica sijala se pšenica, raž, ječam, proso i sirak. Krčila se šuma da se dobiju nove obradive površine. Primjenjivao se tropoljni sustav obrade zemljišta; sijala se ozima i jara pšenica, a treći dio ostajao je na ugaru. Uz žitarice uzgajalo se i povrće: bijeli i crveni luk, bob, sočivo, leća, tikve, kupus, te kasnije krumpir, kukuruz i grah. Od voćki u vrijeme Republike uzgajale su se: smokve, orah, murve-dudovi, šljive, kruške, jabuke, oskоруše, bajami, limuni, naranče, šipak-nar, marelice... (Lučić, 297). Većina navedenih povrtnih i voćnih kultura uzgaja se i danas.

U Konavlima su se sačuvali i ladanjski sklopovi iz vremena Dubrovačke Republike. Uglavnom su bili gospodarskog karaktera, pa su bili i jednostavnije arhitekture. Većina sačuvanih sklopova s ljetnikovcem, kapelicom i pripadajućim gospodarskim objektima nalazi se u ruševnom stanju, te ih je potrebno obnoviti i dostojno prezentirati.

PROSTORNA, KULTURNA I VEGETACIJSKA OSOBITOST KONAVALA

Smještene na relativno uskom i malom prostoru između morske obale i brdovitog zaleđa, Konavle se reljefno dijele na nekoliko zasebnih područja: obalni pojas, prostor Donje bande, Konavosko polje, prostor Gornje bande i Konavoska brda. Svaki od navedenih prostora odlikuje se različitostima i posebnostima kako u reljefnom, tako i u vegetacijskom, krajobraznom i gospodarskom pogledu. Stopila se u Konavlima kreacija prirode i kreacija čovjeka (Slika 1). Teško je danas i povjerovati da su svi ti suhozidovi građeni ljudskom rukom, da ih priroda nije sama slagala, jer što je ljepše stablu masline (*Olea europaea L.*), smokve (*Ficus carica L.*), stablu *mjendula* – badema (*Prunus amygdalus L.*), rogača (*Ceratonia siliqua L.*), šipka-mogranja (*Punica granatum L.*) ili čokotu vinove loze (*Vitis vinifera L.*) od zagrljaja kamene čipke. O konavoskim ljepotama teško je govoriti suhim jezikom bez pjesničkog prizvuka. Ovaj inspirativni krajobraz od običnog čovjeka napravi umjetnika spremnog da u sekundi uzme platno i boje, papir i però. Jer, priroda je ovom kraju podarila svoje najljepše boje i oblike, dala mu je zemlju, biljku, kamen, stijenu, vodu, more, i čovjeka kojega je naučila da je svojim radom oplemenjuje i čuva.

Slika 1. Spoj prirodnog i kultiviranog krajobraza Konavala

Slika 2. Pogled na selo Močići preko kamenih podzidova

Slika 3. Kominata u selu Popovići

Konavoska sela i zaseoci jedinstvene su aglomeracije kamenih kuća tradicionalne arhitekture uronjene u izvorni krajobraz. Tu se isprepliću slikoviti nizovi kamenih kuća s kominatama, mlinicama za ulje i žito i pojatama s okruglim gumnima za vršidbu žita (Slike 2. i 3). Vrtovi okućnica svojevrsna su mješavina ukrasnog i korisnog vrta, pa uz sezonsko povrće i nezaobilazni kupus

rašniku-raštan (*Brassica oleracea L. var. frutescens*), susrećemo razne drvenaste voćke poput masline, badema, šipka, oraha (*Juglans regia L.*), smokve, murveduda (*Morus alba L. i M. nigra L.*), čičimka-žizule (*Zizyphus Jujuba Mill.*), praske- breskve (*Prunus persica Sieb. et. Zucc.*), kaiša-marelice (*Prunus armenica L.*), limuna (*Citrus medica L.*) te ostalih agruma i voćnih vrsta. Puno je ukrasnog, ljekovitog i aromatičnog bilja, cvijeća, orezanih živica, ali i drveća spuštenog iz okolne slobodne prirode. Pročelja kuća zasjenjuju *odrine*-pergole oslonjene na klesane kamene stupove ili na jednostavnije metalne konstrukcije. Najčešće su omotane vinovom lozom ili sve rjeđom sortom loze zvanom "*Krivaja*" zbog izduženog i iskrivljenog oblika bobice. Nađe se tu i drugih lisnatih ili cvjetnih penjačica. Vrtovi uglavnom odaju ruralni karakter jer njihova glavna funkcija je korisnost, te obiluju tradicionalnim biljnim vrstama. Ipak, ima tu i stranog i egzotičnog bilja čiju upotrebu ipak treba ograničiti, pogotovo kada je riječ o kanarskoj palmi (*Phoenix canariensis hort.*) koja je najuočljivija i svojim oblikom potpuno odudara od pitomog konavoskog ambijenta.

Slika 4. Čempres uz kapelicu i groblje u Lovornom

Slika 5. Masline oko Crkve sv. Mitra u Gabrilima

Svako selo ima i svoje groblje s crkvicom koje predstavlja svojevrsni simbol građenja s mjerom. Suhozidom zatvorena srednjovjekovna groblja s kapelicama, po veličini mala, a po ljepoti nemjerljiva, građena su kako i priliči, na pomno biranim uzdignutim uočljivim položajima s kojih se otvaraju izuzetni pogledi. Većinu sakralnih sklopova karakteriziraju kapalice sa zvonikom na preslicu i trijemom, a okružuje ih raster kamenih grobnih ploča, ali često i slobodno postavljениh poganskih stećaka. Uz crkvu se uvijek nađe stari piramidalni

čempres koji dodatno naglašava važnost ovog sakralnog prostora povezujući ga s nebom. Groblja često ukrašavaju kvrgava stabla maslina koja kao simbol plodnosti ovdje predstavljaju i simbol besmrtnosti, pa na mjestu gdje prestaje život ona simbolički najavljuju i njegov nastavak (Slika 5).

Najznačajnije prirodne sastojine konavoskog krajobraza čine šume čempresa, duba (hrasta) i bora. Pejzažno najuočljivije i najatraktivnije su šume piramidalnih čempresa (*Cupressus sempervirens* var. *pyramidalis* L. *stricta*) ili čempresate kako ih ovdje ljudi nazivaju. Svojim snažnim vertikalama prekrivaju doline, brežuljke, penju se na vrhove uzvisina, provlače se kroz sela, ističu groblja. Ponekad su to tek manji šumarci izmiješani s ostalim nižim zelenilom, a ponekad su to cijele šume koje se vješto i slikovito provlače u dubinu, kao da teku nekim svojim koritom. Prostorna izoliranost utjecala je da se ovi čempresi u prirodi nesmetano razvijaju i razmnožavaju, jer poznato je da kod čempresa lako dolazi do križanje između piramidalnih i horizontalnih formi. No vitki konavoski čempresi sasvim su osobiti, pa je svaki potomak jednak pretku. Izuzetnoj ljepoti i slikovitosti pejzaža pridonose područja na kojima se spajaju čempresate s kultiviranim nasadima loze, masline, smokava, voćnih kultura i povrtnjaka (Slike 6,7). Ovi meki i pitomi prijelazi iz jedne forme u drugu, iz jedne boje u drugu, u stalnoj su mijeni. Tako svako godišnje doba, zora, sumrak, sunce, kiša stvaraju drugu, ali uvijek izuzetnu krajaobraznu sliku.

Uz čemprese vazdazelenu boju pejzažu daju šume borova. Najčešći su pinije (*Pinus pinea* L.) i alepski bor (*Pinus halepensis* Mill.) često zbog vjetra nagnute krošnje. Na nekim mjestima šuma bora nekontrolirano se širi i prekriva nekad obrađivanu zemlju. Ponegdje se pak zbog uzastopnih šumskih požara bor nije uspio regenerirati pa se javlja garig ili makija.

Nadalje, uz šume česvine- hrasta crnike (*Quercus ilex* L.) i lovorike (*Laurus nobilis* L.), najznačajniji listopadni predstavnik je dub- hrast medunac (*Quercus pubescens* Willd.). Inače, *dubrave*, šume duba, nekoć su prekrivale puno veće površine dajući ime i samom gradu Dubrovniku, kao i nekim konavoskim selima; Duba, Dubravka. Promjenjivost slike konavoskog krajobraza posebno je dinamizirana različitim fenofazama duba. Od golog zimskog debla i grana koje izgledaju suhe, nježnih proljetnih zelenih listića koji tek izbijaju preko cjelovito obučene zelene krošnje koja će u jesen ponovno promijeniti boju i odbaciti lišće (Slika 8).

Slika 6. Loza i piramidalni čempresi

Slika 7. Skladni spoj crvenice, kamenog suhozida i čempresate

Slika 8. Dubovi i čempresi

Obala Konavoskih stijena izuzetno je strma i kosa a ukupna dužina obalnog pojasa iznosi 60 km. Karakteristične stijene naglo se uvlače u duboko modro more, a neobične prirodne kreacije stijena različitih boja i oblika čine obalu jedinstvenom. Tek je malo pristupačnih i pjeskovitih mjesta poput otocima zaštićene uvale poznatog turističkog gradića Cavtata na krajnjem zapadnom dijelu i ribarskog Molunta na istočnom kraju Konavala. Još je nekoliko manjih plažica i moru bližih dijelova razasutih u ovom stjenovitom nizu. Iako na prvi pogled stijene izgledaju gole, jaki udari valova nisu spriječili najizdržljivije biljne vrste da opstanu u ovim uvjetima, pa iz komadića zemlje u pukotini stijena izbija šaroliko bilje.

Donja banda dugačko je područje Konavala smješteno iznad obalne linije i Konavoskog polja. Karakterizira je prostrana visoravan na kojoj je smještena i dubrovačka zračna luka, izgrađena na prostoru nekadašnjih maslinika, vinograda, nasada smokava i rogača. Sjećanje na nekadašnje plodne doce budi nasad mladih maslina s obje strane ceste koja vodi prema glavnoj zgradi zračne luke.

Nizove kamenih pročelja sela i zaseoka utonulih u zelene vrtove okružuju brojna krška polja obzidana suhozidom. Obradena polja ili kako se u Konavlima reče, *doci*, spajaju se s okolnom prirodom prekrivenom šumom dubova, borova i vitkih čempresa, prelazeći iz visoke u nisku makiju, iz česvine u planiku (*Arbutus unedo L.*), *mrču* – mirtu (*Myrtus communis L.*), *žuku* -brnistru, *žutiku* (*Spartium junceum L.*)...

Najveće selo Donje bande su Čilipi s crkvom sv. Nikole u središtu mjesta pred kojom se održavaju folklorne priredbe. Na stepenicama pred pročeljem crkve pred stotinjak godina u vrijeme austrougarske vladavine posađena su stabla bagrema (*Robinia pseudoacacia L.*). Izbor ove vrste, iako pejzažno prihvatljive i nenametljive ipak je trebalo riješiti drugom autohtonom biljnom vrstom, no u to vrijeme austrougarska uprava imala je šabloniziran izbor neautentičnih biljnih vrsta koje je sadila i u samom Dubrovniku.

Konavosko polje nekoć glavna žitnica Dubrovačke Republike, izduženo je u smjeru sjeverozapad - jugoistok (Slika 9). U polje se slijevaju rijeka Ljuta te riječice Kopačica i Konavočica koje su u zimsko doba znale naplavljavati polje pretvarajući ga u jezero, pa se poljoprivredna proizvodnja temeljila na sezonskim kulturama. Problem je riješen 1958.g. probijanjem melioracijskog tunela do mora ispod sela Popovići. Od tada se sade trajni nasadi loze, a trava se koristi za napasanje stoke. Nažalost u domovinskom ratu uništene su vinarija i mljekara na

Grudi, kao i stari nasadi loze. Danas su vinogradi i vinarija tek djelomično obnovljeni, a u polju se još uvijek otužno bijele goli rasteri kolaca koji su nekada nosili sočne grozdove loze. Tek manji dio plodnog polja je obrađen, a puno je više zapuštenih i zaraslih površina uglavnom niže vegetacije. Šuma se počinje javljati tek uz rubne dijelove odakle se pomalo počinje penjati prema prostoru Gornje i nasuprotne Donje bande.

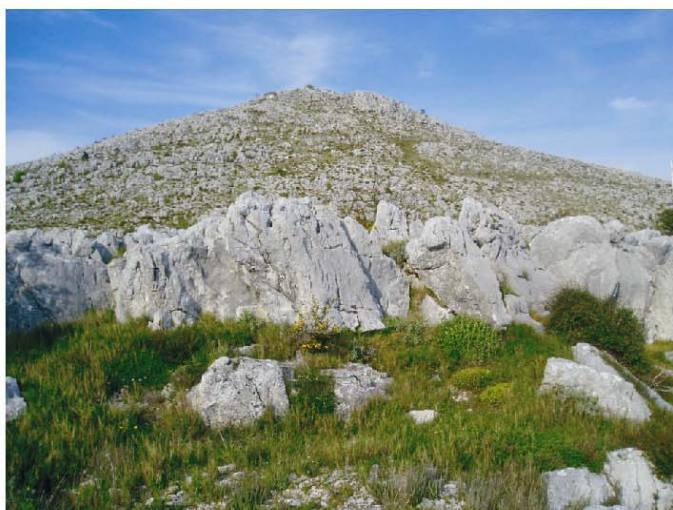
Gornja banda s brojnim selima i zaseocima čiji crveni krovovi proviruju i uvlače se u šumu čempresa, borova, dubova smještena je na obroncima iznad Konavoskog polja. Kuće kao i okolni vrtovi izloženi su cjelodnevnom suncu s jedinstvenim pogledom na Polje, Donju bandu, more i širu okolicu. Priroda je ovdje toliko pitoma da je pravi užitak prolaziti ovim krajem i upijati njegovu ljepotu. Ovdje se baš kao i u Donjoj bandi neprestano stapaju i isprepliću prirodni i kultivirani krajobraz. Ponegdje priroda ulazi u selo, a ponegdje selo u prirodu. Sve je ovdje harmonično, pa i one strme dramatične stijene koje se penju prema vrhovima brda daju posebni pečat krajobraznoj raznolikosti. I vode ovdje ima na nekim mjestima i više nego dovoljno. U istočnom dijelu u mjestu Ljuta gdje protječe istoimena rječica nalazi se zaštićeni krajobraz. Tu u starom mlinu smješten je i poznati restoran "Konavoski dvori" utonuo u gusti i sjenoviti nasad mirišljave lovorike. Za vrijeme ljetnih sparina ovdje u gaju lovorika boravak je najugodniji. Guste predjele prekrivene lovorikom nalazimo i u susjednom mjestu Lovorno po kojemu mjesto i nosi ime. Pred franjevačkim samostanom u Pridvorju raste golema platana (*Platanus orientalis L.*) stara oko dvije stotine godine, a nad samostanom iz čempresate proviruje crveni krov kneževog dvora, nekadašnjeg upravnog središta Dubrovačke Republike u kojem je stolovao konavoski knez.

Konavoska brda smještena su na najvišim obroncima planine Snježnica. Najviši vrh iznosi 1234m, a u zimske dane često je prekriven snijegom. Prostorno najudaljeniji, najnepristupačniji, sirovi kamenjar predstavlja jedan potpuno novi ambijent (Slika 10). Ovdje sva priča o plodnom tlu i gustoj konavoskoj šumi nestaje, jer jedino što dominira ovim krajobrazom je kamen. Vegetacijski pokrov je dosta škrt, jer je prilagođen hladnim klimatskim uvjetima. Prevladava dominantno listopadno bilje, dok među stijenjem raste niže ljekovito i aromatično poljsko bilje. Tek je nekoliko sela na Konavoskim brdima, jer je malo plodne zemlje razasute po vrtačama, koje su ponekad i dosta udaljene od kuća. Uz skromnu poljoprivredu ovdje se ljudi bave i stočarstvom. Unatoč svoj surovosti i škrtosti, ovaj dio Konavala ima svoju posebnu ljepotu i privlačnost.

Slika 9. Pogled s Brda na Konavosko polje, Donju bandu i more

Čini se da su Konavle jedna školjka, koja s morske strane započinju a s brdske strane završavaju kamenom ovojnicom koja vješto čuva sve svoje bogatstvo.

Slika 10. Opori krš Konavoskih brda

ODRŽIVI RAZVOJ KONAVALA

Unatoč golemim štetama u domovinskom ratu kada je većina kuća bila spaljena, priroda spržena, a ljudi protjerani život u Konavlima razvija se ubrzanim tempom. Srećom svijest o pripadnosti jasno je usmjerila konavoskog čovjeka prema budućnosti. Obnova izvornih tradicionalnih obrta, arhitekture, poljoprivredne proizvodnje, prezentacija kulturnih i prirodnih vrijednosti sve su privlačniji domaćim i stranim turistima koji ovamo rado dolaze. Pred nekoliko godina zaživio je projekt poučne eko-staze kojom iz Cavtata preko Močića i Čilipa pješače brojni turisti. U ugodnoj šetnji prirodom upoznaju se s izvornim biljnim vrstama konavoskog krajobraza, uče o konavoskoj povijesti, a prolazeći kroz sela osjećaju ljupku arhitekturu kamenih kuća. U selu Grušići nakon Domovinskog rata oživljena je vještina uzgoja dudovog svilca, iz čijih kukuljica će se izvući nježne niti svile za konavoski vez i narodnu nošnju.

U suradnji s Agronomskim fakultetom u Zagrebu uspješno je zaživio projekt obnove stare i gotovo nestale sorte "Dubrovačke malvazije" koja se sadi diljem Konavala.

Izvorno zelenilo posebno je dobro očuvano na poluotoku Prevlaka (Šišić). Prevlaka je desetljećima bila izolirana služeći kao vojna baza pa je i pristup bio strogo zabranjen. No upravo ta izolacija utjecala je na to da se sačuva izvorni krajobraz i sklopovi prirodnog zelenila među kojima su nazastupljenija šuma česvine i visoke makije, ali i kultivirani krajobraz s nasadima starih maslina i rogača. Kako bi se zaštitile prirodne vrijednosti osnovan je Park Prevlaka čija se ponuda zasada temelji na sportsko-rekreativnim sadržajima u prirodi, no planovi predviđaju ograničenu gradnju apartmanskih i hotelskih sadžaja u okviru prostora bivših vojnih objekata.

Uz domaću gastronomsku ponudu u brojnim restoranima izvornog seoskog ambijenta za pohvalu je i nedavno zaživjeli projekt eko-etno sela Pičete. Selo Pičete smješteno je na jugoistočnim obroncima Gornje bande s predivnim pogledom na Konavosko polje. U projekt je uključeno cijelo selo, pa se kuće i suhozidovi obnavljaju na tradicionalan način, uz njih se sadi autohtono bilje, nudi se domaća hrana... Upravo ova spoznaja o upotrebi izvornih biljnih vrsta pohvalan je primjer kako se njeguju i ističu izvorne vrijednosti, jer upravo različitost čini ovaj kraj posebnim. Stoga je potrebno obnavljati međe, a ne zidati betonske podzidove koji tvrdo sjedaju u prostor ne komunicirajući s

ostalim prirodnim strukturama, te saditi domaće zelenilo koje mu je i sama priroda podarila.

Iako su brojni šumski požari uništavali konavoski krajobraz, njegova ljepota kao i proces prirodne obnove očito su neuništivi, a do nedavno zapuštene i u korov zarasle površine sve više prekrivaju nasadi mlade loze i maslina.

Očuvanje iznimnog konavoskog prirodnog i kulturnog krajobraza, uzgoj tradicionalnih poljoprivrednih kultura uz dalji razvoj seoskog turizma zasigurno će pridonijeti prosperitetnijem životu u ovom kraju.

ZAKLJUČAK

Izuzetnoj ljepoti i atraktivnosti konavoskog pejzaža prije svega pridonosi njegova izvornost. Stoga je potrebno sačuvati sliku krajobraza te ukazati na sve nedostatke krivih krajobraznih rješenja i želje za ubrzanim turističkim razvojem. Gradnja novih stambenih i turističkih objekata s popratnim sadržajima poput terena za golf mora uvažavati prirodne datosti. Krajobrazno uređenje bilo kojeg značajnijeg objekta na području Konavala mora biti proizvod dubokog promišljenja o izvornom konavoskom ambijentu. Ono traži u najvećoj mjeri upotrebu autohtonog i po habitusu nenametljivog bilja koje se ne nadmeće i ne stvara strani ambijent. Naravno da nema smisla braniti korištenje stranih i egzotičnih biljnih vrsta, ali namjera mi je da ovim radom ukažem da se krajobrazna rješenja moraju temeljiti na dominaciji domaćih biljnih vrsta, jer kako bi na primjer izgledalo konavosko selo da uz svaku kuću osim čempresa ili smokve raste palma. Izgubila bi se njegova autentičnost, ono što ga čini tako posebnim i jedinstvenim, a cilj je očuvati izvorni ruralni ambijent i prirodu, najvažniji resurs Konavala.

LITERATURA

Kovačić, Lj. (2004): Antički vodovod Vodovađa-Cavtat, Zbornik dubrovačkih muzeja, Dubrovnik, 331-341.

Lučić, J. (1990): Iz prošlosti dubrovačkog kraja u doba Republike, Dubrovnik, 288-301.

Šišić, B (2003): Elaborat: Prirodna obilježja i vrijednosti poluotoka Prevlake

Zaninović, M. (1988): Villae rusticae u području Epidaura, HAD Arheološka istraživanja u Dubrovniku i dubrovačkom području, Zagreb, str. 89-100.

SLIKE

Autor fotografija: Nikolina Kapović (2005)

Adresa autora – Author's address

Nikolina Kapović, dipl. ing. agr. VOP, znanstvena novakinja

Centar za povijesne vrtove i razvoj krajobraza

Don Frana Bulića 4/I

20000 Dubrovnik, Croatia / HR

Primljeno – Received:

12. 03. 2005.